

KULTŪRA

MENAS ✠ LITERATŪRA ✠ MOKSLAS

Labirintas ir centras

Ateistai, ypač karingieji, dažnai yra linkę sakyti, kad Šventasis Raštas – nesupratimų šaltinis, pasakų ir mitų rinkinys. Nenuostabu – sovietinis laikotarpis paliko daug nemąstančių empirikų, kuriems bet koks nutolimas nuo „mokslo tiesų“ yra šventvagystė. Nors neretai tos „mokslo tiesos“ būna pasenusios ir netikslios, o be to, mokslas remiasi ne tik faktais, bet ir hipotezėmis, teorijomis, kurios neretai irgi pasirodo besančios klaidingos.

Šiandienos ateistui dar labai baisiai skamba žodis „dogma“ – beveik kaip keiksmazodis. Nors toji dogma galbūt tokia pat stabili ir guodžianti, kaip ir tiesa, kad Žemė sukasi aplink Saulę. Ir joks laisvo mąstymo žmogus neturėtų bijoti dogmos, ypač ištyręs, kas gi toji dogma iš tiesų yra. Dogma yra atspirtis protui, o ne proto priešas. Nors, žinoma, šiuolaikinis diskursas vaizduoja dogmą kaip proto pančius ir mąstymo priešą. Ar pagaliau – kas labiausiai patinka šiuolaikiniam žmogui, labai vertinančiam savo mąstymo laisvę – kaip primityvų ir pasenusių dalyką, kuriam vieta istorijos sąvartyne.

Bet argi kas galėtų paneigti, kad vadinamoji mąstymo laisvė, laisvamanybė, intelekto nihilizmas nėra tiesiog žavi apgaulė?... G. K. Chesterton ateizmą pavadino labirintu be centro. Atrodo, tai tinka ir mūsų laikams ir mūsų visuomenei. Mes iš tiesų malamės labirinte ir žavimės savo nuklydimais ir paklydimais įvairiuose jo vingiuose, užuot supratę, kad stabilus centras yra kur kas svarbesnis.

Ir jis kur kas didesnis ir galingesnis, apimantis kur kas didingesnes dimensijas, nei atskiros, viena nuo kitos izoliuotos labirinto atšakos. Centras vienija ir jungia, o labirintas – atskiria. Štai ir Dante Alighieri „Pragare“ kančios ratai atskirti vienas nuo kito, ir S. C. Lewis „Didžiosiose skyrybose“ vaizduojamas pragaras – miestas su išsišakojusiomis gatvėmis, skiriančiomis žmones vienus nuo kitų.

Tiesą pasakius, šiuolaikinis pasaulis taip iškreipė ir devalvavo daugelį sąvokų (kad ir tą pačią „pasaką“), kad sunku susigaudyti, koks reiškinio vardas yra iš tikrųjų, kas slypi už pasakyto žodžio. Pasaulis miršta, dūsta nuo žodžių kaip vandenynai – nuo plastiko šiukšlių. Nes žodžiai dažnai nieko nebereiškia. Tik pakuotė. Kurios turinys ištirpęs, suiręs. O gal jo nė nebuvo.

Todėl senosios dogmos, pasakos ir mitai kartais labai paguodžia, tvirtindami, kad nereikia eiti abejotino trauzmo atšaka ir pasiklysti labirinte, kai yra centras. Kuris skelbia, kad egzistuoja ir tiesa, ir teisingumas, nors daugelis žmonių linkę laikyti savų tiesų tieselių ir sąmokslų teorijų.

Tiesiog reikia žiūrėti, kur eini.

Ypač tada, kai tau malonu ir lengva eiti, o kelias atrodo toks minkštas ir jaukus, apšviestas neoninių pragaro lempų.

Liepsnelė.

Efoto.lt nuotr

* * *

*Kai pritrūksta žodžių išsakyti save,
ir žinau, daugiau žodžių nėra,
nubraukiu dulkes nuo žolės ranka,
ir ji auga žaliuoja manyje
be žodžių –
lesinu alkanus paukščius,
ir jie ima čiulbėti manyje
be žodžių –
metu akmenį į tave,
o akmuo sutrupa manyje
be žodžių –
tada suprantu,
man nereikia žodžių, kad išsakyčiau
save –
ir žolė ir paukščiai ir akmuo
kalba už mane.*

Liūnė Sutema

Renata Šerelytė

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Labirintas ir centras • 2-as psl. Akvilina Cicėnaitė: „Kūryba yra mano tiltas į Lietuvą“. Kalbina Laimutė Adomavičienė • 3-as psl. Rita Nomicaitė. Muzikos apžvalga. Gruodis. Tradicijos • 4-as psl. Algis Vaškevičius. Paroda „Lietuva litvakų kūryboje pradėjo kelionę po Lietuvą • 5-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė. Ir vėl – prancūziškėji „Žiemos ekranai“ • 6-as psl. Astrida Petraitytė. Dorei pakeitus kurėnus, o atvykėliams – senbuvių (4) • 7-as psl. Petras Venclovas. Nemeilės metas (2) • 8-as psl. Kultūros kronika

Kitame numeryje: Nesenstantis Bronės Jameikienės menas • Kelių kartų užsienio lietuvių fotografų darbai

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

Akvilina Cicėnaitė: „Kūryba yra mano tiltas į Lietuvą“

Akvilina Cicėnaitė-Charles

Sydney gyvenanti rašytoja ir vertėja Lietuvoje išgarsėjo kaip vaikų, ypač paauglių, knygų autorė. Ne viena knyga yra dalyvavusi Metų knygų rinkimuose ir pelnusi apdovanojimų. 2017 m. A. Cicėnaitė debiutavo romanu „Tylos istorija“, skirtu suaugusiems.

L. A. Iš ko paveldėjote rašytojos / kūrėjos geną?

A. Cicėnaitė. Turbūt vadinčiau tai tiesiog potraukiu, poreikiu, didžiuliu noru save išreikšti būtent per rašymą. Rašymas – mano, intravertės, būdas atsiverti ir bendrauti su pasauliu, o skaitymas man – gebėjimas pasinerti į kito vidinį pasaulį ir išvysti, kad savo esme visi esame panašūs. Rašančių mano vaikystės aplinkoje nebuvo. Anksti išmokau skaityti ir nuo tada nebepaleisdavau iš rankų knygų. Rašytojo profesija man visuomet atrodė magiška, o rašytojai mano akimis prilygo dievybėms. Jų galvoje gimdavo nuostabios istorijos, jų dėka galėdavau pabėgti ir pasinerti į jų sukurtus įsivaizduojamus pasaulius. Iki šiol man rašymas atrodo magiškas veiksmas. Dėl to savo kūrinius kruopščiai taisau, apgalvoju kiekvieną žodį ir be reikalo nesiunčiu savo knygų personažų į Anapilį. Sukurtieji pasauliai man tokie pat realūs kaip ir tikrasis.

L. A. Koks Jūsų debiutas (be pirmosios knygos „Viskas apie mano šeimą“ 2009-aisiais)?

A. C. Nežinau, kiek tai galima pavadinti debiutu, bet iki šiol prisimenu savo pirmąjį apsakymą, kurį išspausdino žurnalas „Žvaigždutė“. Anuomet sukūriau istoriją apie savo šunį ir jo išdaigas. Man buvo turbūt vienuolika, o gal dvylika metų. Nebepprisimenu, koks jausmas buvo rankose laikyti žurnalą su išspausdintu savo teks-

tu, bet spėju – panašus, kaip ir dabar pirmąsyk paėmus į rankas ką tik išleistą savo knygą. Vėliau paauglystėje ir studijuodama rašiau eilėraščius, su savo kūryba dalyvaudavau moksleiviškuose konkursuose. Literatūros teorijos studijos užkėlė mano kartelę tiek, kad po jų kurį laiką išvis nieko nerašiau. Reikėjo išmokti liautis savo kūrybą vertinus perdėm kritišku žvilgsniu.

L. A. Esate teigusi, kad Jūsų kūryba nėra autobiografinė. Nuo debiutinės Jūsų knygos „Viskas apie mano šeimą“ dėmesio centre – šeima, paaugliai (pagrindinė herojė – paauglė), susiduriantys su daugybę iššūkių, sudėtingų situacijų („Visa tiesa apie mano šeimą“; „Niujorko respublika“, kt.). Kodėl?

A. C. Rašydama nevengiu jokių temų. Nuo pat pirmosios knygos kuriant paaugliams man atrodė svarbiausia pasakoti tikras, ne rožinėmis spalvomis nutapytas istorijas, kurias nemažai paauglių išgyvena ir savo šeimose bei santykiuose su draugais. Norėjau kalbėti apie tai, kad vaikai, paaugliai galėtų atrasti panašumų su savo patirtimi, kad galėtų pasijusti ne vieniši. Suaugusiųjų pasaulyje paaugliai neretai tampa tarsi įkaitais, užsi-sklendžia neturėdami kam pasipasakoti. Rašydama norėjau leisti skaitytojams išgirsti, kad jie – ne vieni. Man kūrybos esmė – nutiesti tiltus, sukurti bendrumo jausmą.

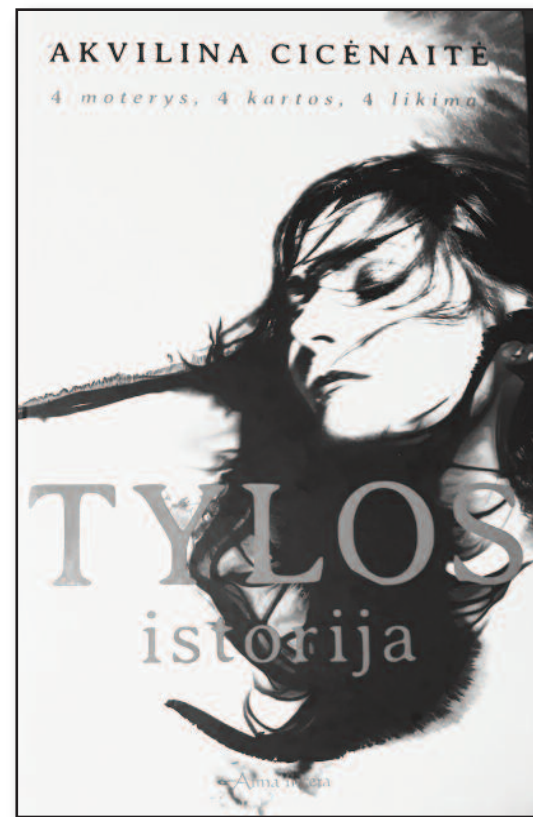
L. A. Emigruojama ne tik dėl ekonominių priežasčių, bet ir dėl įvairių sociokultūrinių šalies, šeiminių aplinkybių, individualių paieškų. Pavyzdžiui, knygoje „Kengūrų slėnio paslaptis“ viena iš priežasčių, kodėl tėtis vežasi paauglę dukrą į Australiją yra tai, kad ji greičiau psichologiškai atsigautų po patirtos traumos – motinos mirties. Kūryboje nevengiate mirties temos?

A. C. Tikiu, kad kūrybos esmė yra skleisti šviesą. Bet tai nereiškia, kad reikia vengti sunkių, tamsių, sudėtingų temų – svarbu tai, kaip apie jas kalbame, kaip jas pateikiame, ar leidžiame į kūrinių prasiskverbti vilčiai ir šviesai. Netgi sakyčiau, kad kuo tema nepatogesnė ir sunkesnė, tuo daugiau reikia ir būtinyje ją kalbėti. Ir mano romane „Tylos istorijoje“ daug tylos ir mirties. Rašiau apie sudėtingus istorijos tarpsnius, nes tikėjau, kad yra dalykų, kurių negalima pamiršti, ir kad kurdami stengiamės perplėsti tylą, kelti klausimus, ieškoti atsakymų, keisti ir keistis. O kalbant būtent apie mirties temą – argi ne keista, kad daug rašome apie gimimą ir gyvenimą, bet ne tiek daug – apie mirtį?

L. A. Emigracija Jūsų kūryboje turi daug pozityvių aspektų: naujos asmeninės patirtys; perspektyva, atsi-verianti savo šalį vertinti kito akimis. Kokia Jūsų patirtis?

A. C. Tikra tiesa, kad keliauti yra viena, o visai kas kita – gyventi kitoje kultūroje, juolab mano atveju – tolimoje šalyje, iš kurios parsiskristi į Lietuvą pavyksta kartą, daugiausia du per metus. Tokia patirtis neišvengiamai keičia. Man išvykimas – ir pozityvi, ir iššūkių atnešusi patirtis. Pozityvi dėl jūsų paminėtųjų aspektų, dėl galimybės augti, pažinti kitas kultūras, praplėsti akiratį. Kita vertus, nors išvykimas atveria naujos erdvės kūrybai, bet, nebūdama lietuviškoje terpėje, prarandu gilesnio ryšio galimybę su skaitytojais ir kitais kūrėjais.

Mano santykis su išvykimu kito ir vis dar keičiasi. Ilgai galvojau, kad esu išvykusi laikinai ir netrukus grįšiu – ypač dėl to, kad išvykau studijuoti. Bet šiemet jau devyneri metai, kai gyvenau Lietuvoje. Beveik dešimtmetis yra ilgas laiko tarpas, jo užtenka, kad paliktoji šalis pasikeistų jau be tavęs (o tu pasikeistum be jos). Supratau, kad man svarbu mąstyti apie tai, kaip noriu būti – jei ir ne Lietuvoje, bet su Lietuva. Kūryba yra mano tiltas į Lietuvą. Dabar bandau įsisąmoninti, kad žodis „namai“ ne veltui juk ne vienaskaita – namų gali būti ne vieni, o mano buvimas čia ir ten gali būti prasmingas.

Akvilina Cicėnaitė. *Tylos istorija*. Romanas. – Vilnius, Alma littera, 2017

L. A. Savo knygoje vaizduojate ne tik Lietuvą (sovietmečio Lietuva ir siekiamoji JAV „Niujorko respublikoje“), bet ir Naująją Zelandiją, Australiją. Ar Jums rašant pakanka žinių, faktų tiek, kiek natūraliai sužinote gyvendama toje šalyje? Ar specialiai domėjotės australų mitologija, pavyzdžiui, jovio istorijomis, kultūra, fauna ir flora?

A. C. Medžiagos rinkimas – visuomet rašymo proceso dalis. Rašydama „Niujorko respubliką“, buvau persivežusi iš Lietuvos knygų apie sovietmetį, medžiagos ieškojau ir internete. Man rūpėjo mažiausios smulkmėnos, kruopščiai tikrinau parašytą tekstą, kad į jį neįtęčia nebūtų praspūdę detalių iš šiuolaikinių laikų, juolab kad rašiau apie labai konkretų laikotarpį – Nepriklausomybės pradžią. Pasinėrimas į tą laiką, mano pačios prisiminimai ir medžiagos rinkimas padėjo man iš naujo pažvelgti į tą laiką ir įvykius, suvokti, kiek nedaug anuomet tesupratau, kiek ne daug mums, vaikams, aiškino apie tai, kas vyksta. Istoriniai lūžiai neišvengiamai yra traumas, naivu tikėtis, kad jos praeina be pėdsakų. Tuo tarpu rašydama apie Naująją Zelandiją ir Australiją, rėmiausi ne tik savo patirtimi ar savo kelionėmis (patį pabuvojau aprašomose vietose), bet ir skaičiau apie Australijos čiabuvių mitologiją, tikslinausi kūriniuose minimus faktus ir detales, vėlgi, kad nepalikčiau tekste netikslumų ir nelogiškumų.

L. A. Sukūrėte palankiai kritikų įvertintą romaną suaugusiems „Tylos istorija“ (2017). Kam lengviau kurti: vaikams ar suaugusiems?

A. C. Kiekvienos knygos rašymo patirtis yra vis kitokia. Ir pati kūrinių idėja ateina vis kitaip. Vienos idėjos būna tokios aiškios ir išsikristalizavusios, kad reikia viską surašyti popieriuje. Bet kartais pagrindinė kūrinių mintis išryškėja jau rašant. Jei lyginčiau paskutinių dviejų knygų rašymą, turėčiau pripažinti, kad „Niujorko respubliką“ kurti buvo lengviau nei „Tylos istoriją“. „Niujorko respubliką“, tiesa, dar be pavadinimo, savo galvoje nešiojau kelerius metus, kūrinių mintis vis stiprėjo ir brendo, tad galiausiai pradėjus rašyti, tekstą reikėjo ne tiek sukurti, kiek išrašyti. Žodžiai liejosi laisvai ir rašėsi labai greitai. Tuo tarpu su „Tylos istorija“ buvo kiek kitaip. Nors nuo pat pradžių žinojau, ką šiuo pasakojimu noriu pasakyti, bet rašymo procesas buvo emociškai sudėtingas. Rašiau apie tamsius istorijos tarpsnius ir neišivaizduojamo sunkumo moterų likimus, rašydama tarsi ir pati su jomis viską išgyvenau, susiliejau su kiekviena iš keturių knygų moterų. Nuo tos patirties sunku atsiriboti net ir užbaigus knygą. Žinoma, vien dėl to negalėčiau teigti, kad vaikams ar paaugliams kurti lengviau. Pasikartosiu – kiekvienos knygos kūrimo istorija skirtinga, kaip skirtingos ir pačios knygos.

Nukelta į 7 psl.

Muzikos apžvalga. Gruodis Tradicijos

Pianistas Andrius Vasiliauskas

Rita Nomicaitė

Šventiniam gruodžio šurmuliui pritrūko lietuvių rimtosios muzikos (žodis „rimtoji“ čia vartojamas lyginant su lengvąja muzika). Tikrai nėra taip, kad mūsų diplomuoti tiegi aukštosios muzikos autoriai savo muzikoje nemokėtų šmaikštauti. Tik jų muzikos sąmojus ne vienaplanis, galbūt todėl atlikėjai nelabai turi ūpo šventėms kūrinius mokytis ilgiau nei jau įprastus istorinius ar tiesiog lengvesnius groti.

Kita vertus, turime puikių akademinis mokslus išėjusių kompozitorių, kurie užsiima lengvaisiais žanrais: tai Giedrius Puskunigis, Linas Rimša, Algirdas Klova, Martynas Biabžeskiš, Kipras Mašanauskas ir daugelis kitų. Mašanausko miuziklas „Žygimanto Augusto ir Barbaros Radvilaitės legenda“ buvo rodomas ir JAV. Nepaisant to, reiškinys *Lietuviškos kalėdinės muzikos koncertai ar Naujamečiai lietuvių muzikos koncertai* neegzistuoja. Lietuvoje šventinės muzikos išivaizdavimas dažniausiai ribojasi Johann Sebastian Bach, Antonio Vivaldi, Piotro Čaikovskio kūrinių dalimis ir pjesėmis, Ąstor Piazzolla ir kelių kitų karštakraujės ispaniškos kultūros muzikantų sumanytais „gabaliukais“.

Tačiau tokie tarsi snaigės trumpalaikiai vakarėliai turi atsvarą – stabiliai rengiamus šventinius koncertus. Dar nuo 1966-ųjų išsaugota Lietuvos kamerinio orkestro tradicija Naujųjų metų išvakarėse palydėti senuosius metus, griežiant Joseph Haydn simfoniją Nr. 45 fis-moll („Atsisveikinimo“). Kelis dešimtmečius Valstybinio Vilniaus kvarteto *Naujamečių koncertus* puošia Franz Schubert „Forelių kvintetas“, atliekamas su svečiais pianistu ir kontrabosininku (kvintetas, kuriame Schubert panaudojo savo populiariąją dainą „Forelės“, parašytas smuikui, altui, violončelei, kontrabosui ir fortepijonui). Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras klausytojus smagina: linksmia Johann Strauss (tėvo ir sūnaus) valsais ir prie jų derančiais kitų autorių kūrinių. „Traviatą“ Lietuvos nacionalinis operos ir baletų teatras šiemet rodė gruodžio 30-ą. Nacionalinės operos 100-metį (2020) teatras ruošiasi pasitikti nauju šios Giuseppe Verdi operos pastatymu.

Advento vakarą (tikėkimės, jis taps tradiciniu) Vytauto Kasiulio muziejuje Vilniuje surengė pianistas Andrius Vasiliauskas. Šis pianistas ypač gerbia ir išmano lietuvių muziką. Jis vienas pirmųjų ėmė skambinti pokario išėivių kūrinius. Apskritai savo koncertų programas formuoja su tikro menininko drąsa, dalindamasis tuo, kas, jo manymu, yra puiku ir ką reikėtų išgirsti. Gruodžio 22-osios rečitalį Andrius Vasiliauskas pradėjo primindamas po karo Čikagoje išikūrusio kompozitoriaus, „Draugo“ bendradarbio Vlado Jakubėno pjeses „Iš pasakų krašto“, „Legenda“; moderniškios ir emociona-

lios pjesės išpopuliarėjo dar kompozitoriui esant gyvam, šiandien tebėra vienos dažniausiai skambinamų lietuvių kūrinių. Didžiausią programos dalį sudarė ilgamečio Kauno arkikatedros bazilikos vargonininko, mažai žinomo kompozitoriaus Pranciškaus Beinario (1921–2007) opusai – *Tribalsė inventcija, Fuga, Tema ir variacijos* bei *Sonata* – simpatiški, gražios formos muzikiniai vaisiai. Konfliktų dramos prisodrinta pasirodė esanti Amerikos lietuviams žinomo Algimanto Bražinsko *Trečioji sonata*, vilties melodijomis ir akordais baigusi šį pakylėtą advento koncertą. Kūrinių interpretacijos nustebino lyrikos bruožais – užuot pasidavęs tarp lietuvių pianistų paplitusiai džiazio pobūdžio sustingusiai ramybei, Andrius Vasiliauskas giliu dainingu tonu ir audringu temperamentu išgavo aistringą romantizmą stiliaus jauseną.

Keliaujantis festivalis „Muzikos ruduo“ šįmet parengė penkias programas. Festivalį dar sovietmečiu sumanė Lietuvos kompozitorių sąjunga, nutarusi savo autorių kūrinius parodyti šalies regionų klausytojams, net ir toliausiuose – iš Vilniaus žiūrint – kampeliuose. Pastaruosius keletis metų, bendradarbiaudama su Kompozitorių sąjunga, festivalį organizuoja VŠĮ „Muzikos ruduo“. 2018 m. gruodį vykusio festivalio tema „Muzika pasakoja istoriją“ buvo skirta atkurtosios Valstybės 100-mečiui. Koncertą „Brėkšmai“ su ankstyvųjų epochų kompozitorių – Mykolo Kleopo Oginskio, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, Juozo Naujalio ir kt. kūrinių, griežiant Čiurlionio kvartetui, išgirdo Obelių žmonės. Žiezmaruose ir Vievėje nuskambėjo koncertas „Rudens tylumoj“, sutelkęs dėmesį į tarpukario pedagogų kūrybą. Juozo Gruodžio, Stasio Šimkaus, Aleksandro Kačanausko, Juozo Pakalnio ir kt. kompozitorių vokalinių bei instrumentinių kūrinių atliko trio „A piacere“. Gausiai koncertus lankančios, išlavintų Biržų klausytojų laukė vakaras intriguojančia idėja „Paribiai“. Tai buvo kartu su Lietuvos ansamblių tinklu (vadovas Vykintas Baltakas) sumanyta programa lietuvių ir lenkų autorių mintims palyginti. Forte-pijoninis trio „Kaskados“ pateikė Broniaus Kutavičiaus, Osvaldo Balakausko, Ramintos Šerkšnųtės, Vykinto Baltako ir lenkų – Arturo Ciešliako, Arturo Kroschelo – veikalus. O po koncerto ansamblis gavo jaunos klausytojos raštelį su pastabomis ir kreipiniu – „Brangus trio“.

Vilniuje, rotušėje, pirmiausia nužė „Mo-

Knyga apie operos solistą Vaclovą Daunorą

dernizmo vėjai“. Šiuolaikinės klasikos ir eksperimentinės muzikos gerbėjas kvartetas „Chordos“ per vieną koncertą pažėrė net keturis skirtingiausios kalbėsenos kūrinius, gimusius 3-uoju – 4-uoju dešimtmečiais. Greta išgirsti Juozo Gruodžio, Jono Nabažo, Vlado Jakubėno, Jeronimo Kačinsko kvartetui pasididžiavimą puikia savąja muzika sukėlė be jokio profesinio atlaidumo.

Dar vieną siautulingą programą populiariausios dainos „Vėjas man pasakė“ kompozitoriui Teisučiui Makačiniui pagerbti jo 80-mečio proga parengė kamerinis ansamblis „Modus“ (vadovas Robertas Bliškevičius) su vokalistais Rūta Švipaite-Poče ir Nerijumi Masevičiumi. Vakare skambėjo ne tik jubiiliato, bet ir jo kolegų rimtosios bei lengvosios muzikos dainos. paukštelių – gyvenimo pasaka.

„Muzikos rudens“ rengėjams, turintiems didžiulį „diplomatinių“ stažą bendraujant su kompozitoriais, atlikėjais elitu ir kultūros organizatoriais, linkėčiau galimybių festivalio geografiją plėsti tarp užsienio lietuvių.

Kuo patraukli knyga apie „kaitrios širdies“ (pasak Edmundo Gedgaudo) menininką, operos solistą Vaclovą Daunorą? Monografijos „Karalių kuria aplinka“.

Nukelta į 8 psl.

Paroda „Lietuva litvakų kūryboje“ Pradėjo kelionę po Lietuvą

Algis Vaškevičius

Kauno miesto muziejuje rotušėje neseniai atidaryta paroda „Lietuva litvakų kūryboje“, kuri pernai veikė Vilniuje, valstybiniame Vilniaus Gaono žydų muziejuje, buvo nukeliavusi net iki Kinijos, o dabar pradėjo savo kelionę po Lietuvos miestus ir iš Kauno aplankys Šiaulius, Zarasus, Telšius, kitus miestus.

Pasak parodos rengėjų, bėgant šimtmečiams, Lietuvos žydų bendruomenė įgijo su Lietuva glaudžiai susijusią litvakišką tapatybę. Žydų menininkams Lietuva tapo ištisu pasauliu – motina, namais, išminties rankraščiu, talismanu, paguoda, sukilusia žeme, tragiškų netekčių vieta... Lietuvą jie apgaubė meilės, ilgesio ir poetiškos melancholijos atmosfera.

Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus parengta paroda akcentuoja svarbiausius litvakų kūrybos aspektus, kurie atskleidžia populiariausius Lietuvos vaizdinius tapyboje, grafikoje, poezijoje, romanuose, dainose, muzikoje, kine, teatre. Vieniems menininkams rūpėjo romantizuoto istorinio Vilniaus vaizdai, kitiems – gimtasis šetlas ar tradicinis Lietuvos peizažas, tretiems – vargani darbininkų

Parodos standai – įdomūs ir informatyvūs.

kvartalai, miestų griuvėsiai ar Lietuva už spygliuotos tvoros.

Vilniuje eksponuota ne tik 15 informatyvių parodos stendų lietuvių ir anglų kalbomis, bet ir apie keturios dešimtys dailės darbų. Po Lietuvą keliauja tik įdomūs standai, kurie poezijos mėgėjus pradžiugins iš jidiš kalbos versta eilėraščiai apie Lietuvą, tarp kurių yra ir unikalūs kūrinys – garsaus dailininko Marc Chagall eilėraštis apie Vilniaus Didžiąją sinagogą. Istorijos, muzikos, dailės, kino ir teatro gerbėjai parodoje atras ne vieną įdomų faktą.

Parodos salėse lankytojai taip pat gali pažiūrėti du unikalius ir pamirštus filmus – dar 1924 metais Lenkijos kino kompanijos sukurtą nebylųjį filmą „Vilniaus legenda“, kuris buvo įgarsintas 1933 m., o siužeto pasakotoju tapo vilnietis Jozefas Bulovas, tuo metu jau sėkmingai dirbęs aktoriumi New York'e. Kitas filmas – 1964-aisiais Lietuvos kino studijoje režisieriaus Raimundo Vabalo sukurtas pirmasis

Jaunieji parodos lankytojai gali pabandyti surinkti šią dėlionę.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

spalvotas lietuviškas vaidybinis filmas-pamfletas „Marš, marš, tra-ta-ta!“, kurio scenarijų kūrė ir rašytojas Grigorijus Kanovičius ir kurio politinė satyra liko to meto žiūrovų nesuprasta ir neįvertinta.

Įdomu tai, kad šiai parodai regėjimo negalia turintiems lankytojams specialiai sukurtas audio gidas, nuodugnai pristatantis parodos turinį. Įtaigūs Audriaus Čaikausko, Reginos Jokubauskaitės ir Vytauto Kubiliaus balsai kviečia lankytojus pasinerti į Lietuvos žydų istorijos fragmentus, pasiklausyti iš jidiš kalbos į lietuvių kalbą išverstų eilėraščių ir vizualizuoti analizuojamus dailės kūrinius.

Paroda parengta pasitelkus vaizdinę ir dokumentinę medžiagą iš kelių šalių – Lietuvos, Lenkijos, Vokietijos, Italijos, Izraelio, Rusijos, Jungtinių Amerikos Valstijų ir Urugvajaus muziejų, archyvų ir privačių kolekcijų, o jos kuratorė – dr. Vilma Gradinskaitė.

Kaune atidarant parodą miesto muziejaus direktorius Gabrielius Sužiedėlis džiaugėsi, kad ji keliauja ir po kitus šalies miestus, pristatydama labai svarbų mūsų istorijos etapą, pasakodama apie sugyvenimą su žydų tautybės žmonėmis. V. Gradinskaitė, išsamiai pristatydama kiekvieną iš 15 stendų pabrėžė ir tai, kad paroda pernai vasarą buvo

pasiekusi net Kinijos Čongčingo miestą, kuriame gyvena 13 milijonų gyventojų. Ji eksponuota Southwest universitete.

„Lietuva litvakų kūryboje“ ten atsidūrė, nes šis Kinijos universitetas domisi žydų kultūra, o per ją atrado ir Lietuvą. Pasak V. Gradinskaitės, Kinijoje susidomėjimas tautinėmis mažumomis didėja. Šios temos – žydai, kairiai, kitos tautinės mažumos, jų bendras sugyvenimas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje kelia susidomėjimą Lietuvos istorija ir jos dabartimi.

Parodos kuratorė V. Gradinskaitė yra sakiusi, kad rengdama keletą žydų dailininkų parodų pastebėjo, jog Lietuvos motyvas yra gana dažnas ir tada

sugalvojo, kad reikėtų surengti dar vieną parodą, kuri pasakotų, kaip Lietuva vaizdavo iš jos kilę dailininkai žydai. Parengti tokią parodą užtruko apie pusantrų metų, ir ji pirmąkart pristatyta lankytojams Vilniuje Lietuvai minint valstybės atkūrimo šimtmetį. Parodos stenduose cituojami ir 2015 metais pasakyti Lietuvos prezidento Valdo Adamkaus žodžiai: „Litvakai ir Lietuva visais laikais buvo, yra ir bus neatskiriamai susiję“.

Pasak kuratorės, parodoje akcentuojami svarbiausi litvakų kūrybos aspektai, atskleidžiantys Lietuvos vaizdinių tipizaciją ir transformacijas – nuo romantizuoto istorinio Vilniaus, gimtųjų šetlų ir tradicinio Lietuvos peizažo iki varganų darbininkų kvartalų, miestų griuvėsių ir Lietuvos už spygliuotos tvoros. Paroda pasakoja ir apie litvakų tapatybės paieškas daugiakultūriame pasaulyje, besireiškiančias įvairiausiais būdais – nuo gimtųjų vietų prisiminimų ir kūrybos lietuvių kalba iki pavardės pasikeitimo į Litay (hebrajų k. tai reiškia tiesiog „lietuvis“), sugrįžus į protėvių žemę.

Jaunieji parodos lankytojai čia gali susipažinti su žydų kultūra, jų gyvenimo būdu ar tiesiog linksmam praleisti laiką prie specialiai jiems skirtos dėlionės. Ant magnetinės lentos čia galima priklijuoti vežimą su jame sėdinčių žmogumi, žydų sinagoga, katalikų bažnyčia ar stačiatikių cerkvę. Tai gali pabandyti padaryti ir regėjimo negalia turintys žmonės.

Ši paroda yra įžanga į steigiamą Litvakų kultūros ir tapatybės muziejų, kuris iškurs istoriniame hebrajų gimnazijos „Tarbut“ pastate ir veiks kaip Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus padalinys. Litvakų kultūros ir tapatybės muziejuje bus surinktas po visą pasaulį išbarstytas Lietuvos žydų meninis ir kultūrinis paveldas, išryškintos pasaulinio garso kūrėjais ir išradėjais tapusių išėivių iš Lietuvos sąsajos su jų lietuviška-žydiška kilme, tradicijomis ir kultūrine aplinka Lietuvoje, pristatyti saviti kultūriniai fenomenai. Planuojama, kad naujasis muziejus duris atvers 2020 m. □

Atidarant parodą skambėjo žydiškos melodijos

Ir vėl – prancūziškieji „žiemos ekranai“

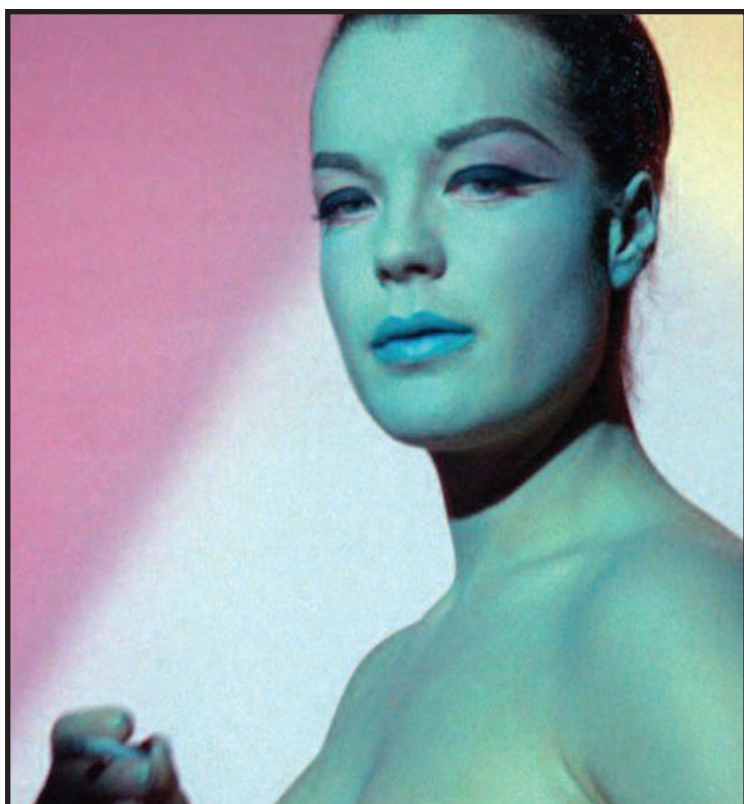
„Luizės žiema“, rež. Jean Francois Laguionie

Festivalio logotipas

Ieva Marija Mendeikaitė

Jau keturioliktus metus iš eilės lietuviškai žiemai jaukumo suteikia „Žiemos ekranai“ ir per juos sklindanti prancūziška kultūra. Kiekvienais „Žiemos ekrano“ metais turi ypatingą savo filmų tematiką; šiais metais prancūzų instituto Lietuvoje direktorius Jean-Marie Sani pasidalino informacija, kad pagrindinės programos žiūrovai taip pat galės išvysti ir dvi retrospektyvas. Režisieriaus, lyginamo su Alfredu Hitchcocku, Henri-Georges'o Clouzot filmų retrospektyva bei aktorės Romy Schneider, kuriai pernai būtų suėję 80 metų, filmų retrospektyva.

Taip pat šiais metais „Žiemos ekranuose“ Lietuvoje galėsime išvysti ir svečių iš Prancūzijos. Sulauksime Tom Dingler, kuris filme „Guy“ suvaidino dokumentinio filmo kūrėją Gotjė. Dabar aktorius atlieka pagrindinį vaidmenį naujame ir populiariame prancūzų seriale „Planas širdžiai“. Taip pat Dingler galime išvysti ir keliuose kituose

Henri Georges Clouzot. „Pragaras“

serialuose. Į Lietuvą atvyksiantis aktorius kasmet vis labiau garsėja gimtojoje Prancūzijoje. Kartu su juo į Lietuvą atvyks ir trumpametražio filmo „Mano dama su kamelija“ režisierius ir aktorius Édouard Montoute. Šis filmas yra vienas iš atidarymo filmų, jį bendrai kūrė Prancūzijos ir Lietuvos komandos. Festivalio prodiuserė Živilė Gallego filmą apibūdino kaip „filmą apie žmogų, ilgai neturėjusį darbo aktorių, nusprendusį, jog padarys vis-

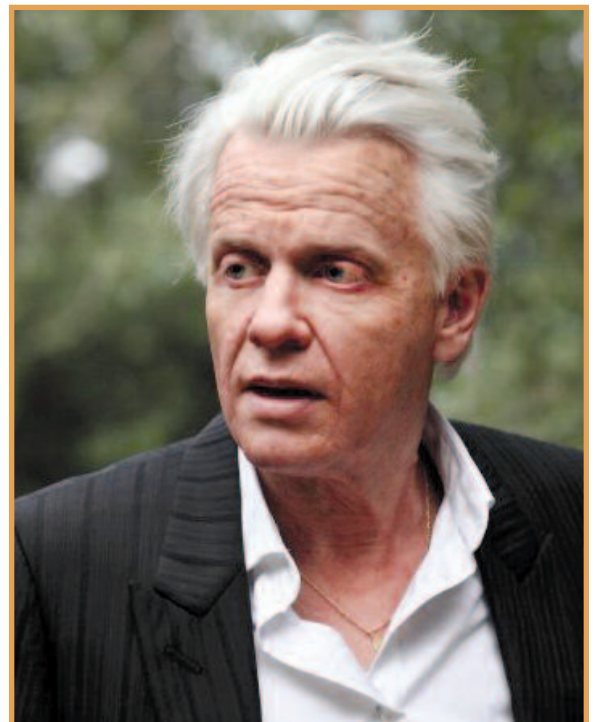
ką, kad gautų savo svajonių vaidmenį“.

Tarp festivalio pagrindinės programos bus galima išvysti šiuos filmus: režisieriaus Nathan Ambrosini „Popierinės vėliavėlės“ (Drapeaux de papier); Alex Lutz „Guy“; Marie Garel-Weiss „Daugiau jokių vakarėlių“ (La fete est finie); Thomas Lilti „Pirmakursiai“ (Premiere année); Maxime Matray, Alexia Walter „Šviesiaplaukis gyvulys“ (Betes blondes); Sébastien Betbeder „Ulisas ir Mona“ (Ulysse & Mona) ir t.t. Programoje vaikams, kurioje žadama daug rimtos animacijos, galima išvysti Jean-François Laguionie „Paveikslas“ (Le tableau) bei „Luizės žiema“ (Louise en hiver). Programos filmus taip pat sudarys atskira sekcija Romy Schneider atminimui bei Henri-Georges Clouzot filmų retrospektyvai.

Plačiau apie kiekvieną iš išvardintų filmų. „Popierinės vėliavėlės“ (Drapeaux de papier) – tai istorija apie trisdešimtmetį Vincentą, kuris vos sulaukęs aštuoniolikos pateko į kalėjimą. Jo istorija pasakoja apie pasaulio perspektyvą, kuri yra formuojama po to, kai Vincentas paleidžiamas iš kalėjimo įstaiigos. Tai istorija, kurios pagrindinis veikėjas yra kupinas socialinių ir darbo įgūdžių trūkumo, pasaulio svetimumo jausmo. Po to, kai vėl išsėina į laisvę Vincentas apsigyvena pas savo jaunesnę seserį Šarli, kuri yra visiškai priešingybė to, ką iki šiol yra matęs Vincentas. Ji sėsliai, sunkiai dirbanti ir jam atrodo nuobodži; visa tai greitai virsta jos siaubu ir neprognozuojamais brolio pykčio protrūkiais.

„Šviesiaplaukis gyvulys“ (Betes blondes) – tai istorija apie Fabieną, kuris dešimtajame dešimtmetyje buvo ryški televizijos žvaigždė, tačiau dabar ji jau seniai išblėsusi, girtuokliaujanti ir pragyvenanti iš smulkių vagsyčių. Per savo gyvenimą po šlovės Fabienas tapo visiškai abejingas, netgi neišprastai ramiai reaguoja į šalia negyvėlio kūno padėtą nukirstą galvą. Tačiau vėliau šis abejingas elgesys pamazų išgauna visiškai kitą atspalvį, pradeda aiškėti Fabieno gyvenimo istorija, kurioje išskyla praeities nuoskaudos ir nepakeliamas kaltės jausmas. Kadangi filme yra neišprastų ir šokiruojančių scenų, jis yra nerekomenduojamas jaunesnio amžiaus ar silpnėsių nervų žiūrovams.

„Guy“ – istorija apie neišprastus tėvo ir sūnaus santykius. Žurnalistas Gotjė sužino, kad jo tėvas – garsus estrados dainininkas, kuris šiuo metu kaip tik iš naujo ruošiasi naujam koncertiniam turui. Gotjė nusprendžia sukurti dokumentinį filmą apie dainininką, kalbina jį apie šlovingą praeitį, filmuoja atlikėjo kasdieninį gyvenimą ir sugrįžimo gastroles.

„Guy“, rež. Alex Lutz

Tačiau dainininkas nežino, kad šis jaunas žurnalistas yra jo nesantuokinis sūnus.

Programoje vaikams keliami rimti ir mąslumo reikalaujantys klausimai. „Paveikslas“ (Le tableau) klausia apie tai, kas nutinka, kai dėl neaiškių priežasčių dailininkas neužbaigia savo paveikslo. Paveiksle gyvena trijų rūšių veikėjai: visiškai nupiešti Tupenai, ne iki galo nuspalvinti Pafenai ir tik eskizais likę Riofai. Tupenai save laiko viršiausiais. Jie guja iš pilies Pafenus ir suiminėja Riofus. Ramo, Lola ir Plunksna tikisi, kad užbaigdamas paveikslą, dailininkas galėtų atstatyti taiką jų pasaulyje, todėl išsiruošia jo ieškoti. Kelionėje išskyla daug klausimų: kas atsitiko dailininkui? Kodėl jis juos apleido? Kodėl jis niokoja savo paveikslus? To paties režisieriaus filme „Luizės žiema“ (Louise en hiver) pasakojama apie kurortiniame miestelyje Bilingene gyvenančią vargšę Luizę, kuri pavėluoja į paskutinį vasaros sezono traukinį. Aplinkui nė gyvos dvasios. Oras staiga subjūra, prasideda potvynis ir bangos užlieja miestelį. Dingsta elektra, nebeveikia telefonai, namuose darosi pavojinga. Net Robinzonas Kruzas turėjo daugiau šansų išgyventi negyvenamoje saloje, nei ši trapi senutė, likusi vienai viena apleistame miestelyje. Ji gali neišgyventi žiemos. Bet Luizė neišsigąsta. Ji gamtoje susiranda maisto, pasistato pastogę ir neblogai jaučiasi viena. Ryškūs jaunystės prisiminimai senutei atstoja nuotykius.

Visi kinomanai, turintys galimybę, privalo pamatyti šią programą ir jos filmus, kurių kiekvienam pagal jo skonį yra apstu. □

Dorei pakeitus kurėnus, o atvykėliams – senbuvius... (4)

Astrida Petraitytė

Tęsinys. Pradžia 2019 m. sausio 5 d. „Kultūroje“

Thomo Manno kultūros centras su partneriais 2016 m. pradėjo naują projektą „Nuostabios žemės beieškant, – tai kultūros turizmo maršrutas nuo Nidos dailininkų kolonijos iki Prano Domšaičio“ (Klaipėdoje). Sužinome (iš L. Motuzienės liudijimo almanache): „Skelbiant vasaros sezono pradžią pereita nuo prastos kokybės popmuzikos festivalio prie naujos sezono šventės koncepcijos“ (Nr. 4).

Kitas svarbus, tik gal ne taip viešumoje regimas Kuršių nerijos „mazgas“ – Juodkrantėje įsikūręs Liudviko Rėzos kultūros centras. Plačiau apie save žinia centras (taip pat turintis savąjį kuratoriumą) paskleidžia paskelbdamas Martyno Liudviko Rėzos vardo kultūros ir meno premijos laureatą – šis (ar ši) apdovanojamas sausio 9 d., per Rėzos gimtadienį. Ne vienoje „Dorėje“ laureatai pristatomi, pakalbinami, štai pateiksime jų sąrašėlį iš 5-ojo almanacho.

„Eduardas Jonušas – dailininkas, Kuršių nerijos paveldo puoselėtojas. 2009.

Nijolė Strakauskaitė – Klaipėdos universiteto docentė, humanitarinių mokslų daktarė, Kuršių nerijos ir Prūsijos (Mažosios) Lietuvos istorijos tyrinėtoja. 2010.

Vitalija Jonušienė – kultūros veikėja, ilgametė Thomo Manno memorialinio muziejaus ir kultūros centro direktorė. 2011.

Arvydas Juozaitis – humanitarinių mokslų daktaras, politikos ir visuomenės veikėjas, filosofas, rašytojas, publicistas. 2012.

Liucija Citavičiūtė – humanitarinių mokslų daktarė, Prūsijos (Mažosios) Lietuvos raštijos tyrėja, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkė. 2013.

Arūnas Sakalauskas – Vilniaus dailės akademijos profesorius, skulptorius, M. L. Rėzos Juodkrantėje ir Kaliningrade autorius. 2014.

Nidos kultūros ir turizmo informacijos centro Agila folkloro ansamblio Giedružė (vadovė – Audronė Buržinskienė), Pamaro krašto etninės kultūros puoselėtojas. 2015.

Romanas Borisovas – dailininkas, akvarelėse įamžinęs nykstantį Rytų Prūsijos paveldą. 2016.

Ingė Lukšaitė – docentė, habilituota humanitarinių mokslų daktarė, Reformacijos, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, Prūsijos kunigaikštystės, Prūsijos (Mažosios) Lietuvos kultūros istorijos tyrinėtoja. 2017.”

Ypatingų pagarbos žodžių nusipelnė vilniškės mokslininkės Ingė Lukšaitė bei Liucija Citavičiūtė, bet dabar mums labiau rūpi vietos šviesuliai, formuojantys genius loci.

Štai nors jau Anapilin iškeliavęs, bet dar gyvai veikiantis pirmasis laureatas Eduardas Jonušas... Jo našlės rūpesčiu, namas, kuriame ir dailininko paveikslai eksponuojami, ir išsaugota jo entuziastingai rinkta įvairių sendaikčių kolekcija tapo VŠĮ Eduardo Jonušo namai; taigi yra atviri visuomenei.

Juodkrantėje gyvenanti, Klaipėdos universitete besidarbuojanti dr. Nijolė Strakauskaitė išties vertai tapo antrąja L. Rėzos premijos laureate. Jau vien jos publikacijos almanache ”Dorė” paliudija pasišventimą šio krašto istorijai, mokslininkės kompetenciją. Vertai almanacho rengėja, kalbindama laureatę, įvardija ir konkrečius, gal ne visų pastebėtus veiklos rezultatus: 2001 m. išleista knyga ”Kuršių nerija – Europos pašto kelias”, 2005 m. – vadovas (tarsi turistinis, bet prisodrintas istorinių žinių) „Klaipėda, Kuršių nerija, Karaliaučius” ir kt. Studijuojant archyvuose (daugiausia Vokietijos – štai Valskybinis slaptasis Prūsijos kultūrinio paveldo archyvas Berlyne) aptikta ir dokumentų, užpildančių vieną kitą šio krašto istorijos baltą dėmę...

Pristatoma ir trečioji Rėzos premijos laureatė – Vitalija Jonušienė. Ir aš esu jos ilgamečio vadovavimo Thomo Manno festivaliams liudininkė; jos (tuometės ir Th. Manno muziejaus direktorės) globa šiam kultūriniam vyksmui, jo dalyviams skleidėsi, sakytai, motiniškai – šiltai, dėmesingai, bet nepretenzingai, visad tarsi likus periferijoje. Nebuvau pirmųjų festivalių dalyvė, tad įdomu patirti

! Juodkrantės evangelikų liuteronų bažnyčią žvelgiant, 2018.

A. Petraitytės nuotraukos

jo radimosi intencijas: „T. Manno festivalis buvo pirmasis klasikinių menų festivalis Nidoje (jei neminėsimė tradicinių vargonų muzikos koncertų), kaip alternatyva tada Nidą drebinusiems Arūno Valinsko festivaliams” (Nr. 2). Jonušienės, jau prieš keletą metų pasitraukusios iš vadovės (tiek festivalio, tiek muziejaus) pareigų, rekomendacija, manau, galime pasikliauti: „L. Motuzienė šiandien yra vienintelis žmogus, galintis ne tik tęsti tai, kas pradėta, bet eiti dar toliau, išnaudojant didžiulį potencialą, kuri turi Nida ir T. Mannas” (Nr. 2).

Žinoma, prasminga puoselėti pamaro folkloro tradicijas, tad galime patikėti, kad „Giedružė” pagrįstai pagerbta (juk ir pranešimai apie rengiamą folkloro festivalį „Tek saulutė ant maračių” vis šmėkšteli).

Nors žvilgsnį dabar kreipiu tik į neringiškius laureatus, bet turiu prisipažinti ir šoką, ištikusį po žinios apie 2012 m. laureatą (galima atkreipti dėmesį, kad ir šiame sąrašelyje jo vienintelio titulai nesusieti su kraštu – siauresne ar platesne prasme). Arvydas Juozaitis – Rėzos premijos laureatas? Dar neišdilo šio filosofo ir kultūrininko Karaliaučiu skirtoje knygoje („Karalių miestas be karalių”) išsakyta pozicija: rusai čia atėję atkeršijo už prūsus... Ką gi, galima ir tokia pozicija – ji būtų verta pvz. kokios „Tiltų” (ypač – su Rusija) premijos – bet Rėzos, simbolizuojančio darnią vokiškumo ir lietuviškumo (kuršiškumo, prūsiškumo ir pan.) sampyną?.. (Ir pokalbis su šiuo Rėzos premijos laureatu, tiesą sakant, nemenkai išgąsdino – nors jo pasisakymuose gruma pavojai, išeinantys už Kuršių nerijos ribų. „Po Antrojo pasaulinio karo Lietuva tapo didesnė, ji gavo tiek teritorijos, kad tik džiauškis. <...> Tad nepamirškime, kad ne be Rusijos pagalbos turime žemių per akis” (Nr. 3). Ir tai kandidato į Lietuvos Prezidentus pozicija – lankstymosi prieš Rusiją?)

Regis, Juozaitis neringiškiams yra tapęs dideliu autoritetu, neuzkliūtų – jei ne vis keistokai nuskambančios jo mintys... Iš „Dorės” patiriame, kad 2016 m. išleista knyga „Kuršių nerija kaip sąžinė” – turėtų būti puiku? Kaip pažymi Kur-

šių nerijos nacionalinio parko direktorė, Neringos savivaldybės Kultūros komiteto narė Aušra Feser: „Pagrindinį tekstą mūsų prašymu parašė Arvydas Juozaitis” (Nr. 4). Randame ir citatą: „Niekur kitur Baltijos pakrantėje nerastite tokios aukštos kainos, kurią žmogus sumokėjo už teisę gyventi. <...> Čia vieta, kur prabilo žmogaus sąžinė. Gal net Europos civilizacijos sąžinė.” Tiesą sakant, esu nepakankamai jautri tokiai patetikai. Kas sumokėjo, kieno sąskaita? Jei vietiniais gyventojais sumokėta už teisę gyventi naujakuriams, tai juk gerai pažįstamas A. Juozaičiui Kaliningradas sumokėjo ne menkesnę – Kionigsbergo/Karaliaučiaus išnykimo – kainą? Ir kaip čia ypatinguoju būdu reiškiasi Europos sąžinė?..

Antrasis kultūrinio lauko veiksnys (šalia kultūrininkų), nebūtinai provincijoje išryškėjantis teigiamai, bet sprendžiant iš „Dorės”, vietos kultūrininkai jį vertina būtent taip – valdžia, t.y. savivaldybė, meras (šiuo metu – Darius Jasaitis, kuris, entuziastingais žodžiais sveikindamas ir išlydėdamas Thomo Manno festivalį, yra pelnęs bent šiek tiek ir mano simpatijų). Jau naujosios „Dorės” pristatymą Mažvydo bibliotekoje pagyvino arfos melodija – ir tai suteikė progos renginio vedėjai Raimondai išsakyti komplimentus Neringos savivaldybei, jos dėmesingumui kultūros reikalams (arfa Meno mokykla nupirktą).

Nukelta į 8 psl.

Etnografinė žvejo sodyba su tradiciniu gėlynu Nidoje

Petras Venclovas

NEMEILĖS METAS

Pabaiga. Pradžia 2019 m. sausio 19 d. „Kultūroje“

Valandėlę visi trys tylėjo.

– Neišdegė tavo triukas, Rudėnai, – tarstelėjo Kisielius. – Norėjai apšmeižti dorą mergą. Mes neturime pagrindo ja netikėti. O štai tu... Tai kur buvai aną naktį? – Jis apėjo apie stalą ir atsistojo tardomajam už nugaros. Adomas susigūžė tarsiu laukdamas smūgio.

– Pas Vilną Maslauskaitę.

– Ak tu, šunsnuki! – suriko vertėjas ir ėmė tvatinti eiguļį per sprandą ir nugarą. Vyriškiui apsvaigo galva ir jis nugriuvo nuo taburetės. Kisielius šoko jį spardyti:

– Sakyk, sakyk, sakyk teisybę! Užmušiu vietoje!

Rudėnas raitėsi, unktė, aikčiojo, bet vis dar kentė. Tik pamatęs prie pat veido aulinius leitenento batus, nutarė pasiduoti:

– Nebemuškit, pasakysiu.

Vertėjas nutvėrė jį už sprando ir pasodino ant taburetės. Eiguļiui akyse vis dar buvo tamsu. Michailas Aitakovas kystelėjo stiklinę vandens. Adomas laukė, kol apmalš skausmas.

– Nagi! – grėsmingai paragino Kisielius.

– Važiavau dviračiu namo, miške sustabdė žaliukai.

– Ko norėjo?

– Klausė, ką veikia kareiviai ir skrebai.

– Pasakei?

Rudėnas maktelėjo galvą.

– Kodėl laikė per naktį?

Reikėjo pagalvoti, kaip geriau sumeluoti.

– Turbūt manė, kad grįšiu į miestelį ir apskūsiu.

– Reikėjo taip ir padaryti. Kodėl niekam nieko nepranešai?

– Bijojau. Miške gyvenant geriau laikyti liežuvį už dantų.

– Ar žinai, kad vien už tai gali tūpti į kalėjimą?

– Žinau.

– Rytoj parodysi banditų bunkerį. Turi žinoti, kas dedasi tavo eiguļovj.

– Mano eiguļovj nėra miškinių.

– Ir vėl meluoji! – vertėjas atsivedėjęs kirtio į pakaušį. Rudėnas susvirduliavo, bet atsilaikė. Tardytojas tarsiu žaisdamas nutaikė jį pistoletą. Ar daug reikia, kad paspaustų gaiduką?

– Parodysiu.

– Šiandien viskas, – patenkintas nusiziovavo Kisielius. – Gali ropoti į rūšį.

– Aš alkanas. Kodėl neduodat valgyti?

– Kai nuvesi prie banditų gūžtos, tada namie pas bobą ir pavalgysi.

Nejaugi paleis? Gal iš tiesų paleis? – svirduliuodamas laiptais žemyn galvojo Adomas. Bet ką aš jiems parodysiu? Kad tik nebemuštų ir nespardyty. Kodėl ir už ką turiu kentėti?

Aušo rūškanas lapkričio rytas, palengva dulksnojo. Rudaplaukis Klemensas surišo Adomui rankas už nugaros ir išvarė į kiemą, kur jau stovėjo brezentu dengtas sunkvežimis, pilnas ginkluotų kareivių ir sribų. Suimtąjį pasodino į kabiną, greta papulkininkio Vitalijaus Krinickio.

– Rodysi kelią, – burbtelėjo mašiną vairuojantis kareivis.

Rudėnas pasakė kelią į savo eiguļą. Naktį prisiminė, kad prieš metus buvo užklydęs į tankų eglaičių pomiškį, kur jam kelią pastojė automatu ginkluotas vyras, kuris įsakė tuoj pat nesidairant sukėti atgal, daugiau čia nelandžioti ir pamiršti šią vietą. Tikriausiai eglėnylyje būta miškinių bunkerio. Gal dar ir dabar esama?

Sunkvežimis yrėsi siauru duobėtu girios keliuku. Paskiau pasuko į dešinę vos matomu taku, galiausiai įstrigo tarp kelių medžių. Ginkluoti vyrai iššoko iš kėbulo, išsiskleidė ir žingsniau paskui Rudėną, kuris keverzojo priešakyje kartu su papulkininkiu.

efoto.lt nuotr.

Kai priėjo eglėnylį, Adomas pasakė, kad čia ir būsiaš miškinių bunkeris. Karininkas sukomandavo, baudėjai apsupo pomiškį, sugulė ir ėmė šliaužti į tankmę. Netrukus sribas Tirlikas šūktelėjo:

– Radau!

Jis iš tiesų kalnelyje aptiko angą, į kurią susilenkus buvo galima įlįsti. Tačiau neatrodė, kad čia neseniai kas būtų vaikščiojęs. Vis dėlto Krinickis įsakė įmesti porą granatų. Nutilus sprogimams nieko daugiau nepasigirdo, tik ramiai ošė miškas. Trys kareiviai, atstatę automatus ir pasišviesdami prožektoriais, įlindo į angą. Bet greitai grįžo ir pasakė, kad čia gal ir būta banditų bunkerio, o dabar tik kelios patrešusios lentos likusios.

Prie eiguļio prišoko Klepeckas.

– Tu iš mūsų tyčiojies?! Rodyk tikrą bunkerį!

– Dar vasarą jie čia gyveno, – murmėjo Adomas.

Papulkininkis Krinickis, supratęs, kad žygis buvo veltui, atsivedėjęs tvojo Rudėnui į pasmakrę. Eiguļys parkrito ir išsigandęs laukė, jog kareiviai puls jį spardyti. Bet jį kumščiuodami pakėlė Tirlikas su Vorovskiu ir nusivarė atgal, prie sunkvežimio.

– Už apgaulę Aitakovas ir Kisielius sutrins tave į dulkes, – grasino sribai.

Vairuotojas jau buvo apsukęs mašiną ir nuobodžiaudamas rūkė atsirėmęs į kapotą. Pamatęs kareivius išoko į kabiną ir pasiruošė važiuoti. Papulkininkis atsėdėjo šalia jo. Eiguļiui teko kabaretis į kėbulą kartu su visais.

Vos tik sunkvežimis trūktelėjo, ėmė terškėti partizanų automatai.

– Pasala! – riktelėjo kažkuris. – Gult!

Kareiviai ir sribai sugriuvo vienas ant kito. Tačiau išgirdę Krinickio komandą, turėjo šokti laukan, šliaužti pilvais ir atsišaudyti. Netrukus sukaleno kulkosvaidis, nukreiptas į tankesnius krūmus. Bet miškinių niekur nesimatė, jie staiga dingę, atitraukė, išsiskleidė. Veltui baudėjai puolė į visas puses, akiai šaudė, uždusę bėgiojo, keikėsi, bet partizanų niekur neužtikto. Jie tarsiu skradžiai žemę prasmego: tikriausiai jų užduotis tokia ir buvo – apšaudyti sunkvežimį ir prapulti.

Du kareiviai ir sribas buvo sužeisti, o Adomas gulėjo paslikas ant kėbulo grindų: iš žaizdos smilkinyje kliuksėjo kraujas.

Otilija Rudėnienė tvarte šėrė gyvulius, kai išgirdo sunkvežimio ūžimą. Nejaugi parveža Adomą? Dvi naktis verkė į pagalvę, o šiandien ruošėsi į Piliakiemį. Moteris išėjo į kiemą. Mašina sustojė po klevu, iš jos iššoko pažįstami sribai. Jie iškėlė eiguļį ir patiesė ant žemės. Jis vis dar buvo surištąs. Otilija pripuolė artyn.

– Pasilaidok! – burbtelėjo Klepeckas. – Miškiniai nupylė.

Automobilis išburzgė iš kiemo. Moteris griuvo ant Adomo, apsikabino jį ir ėmė staugauti it vilkė.

Tuo metu praplyšo dangus ir pradėjo kristi didelės purios snaigės. □

Akvilina Cicėnaitė

Atkelta iš 2 psl.

L. A. Teigėte: „Kad ir kur gyvenčiau, reikės iš naujo susikurti tapatybę, rašymą, namus“. Kaip kinta Jūsų tapatybės suvokimas? Ar juntamas kitoniškumas galėtų būti įvardijamas „lietuvybe“?

A. C. Kaip jau minėjau, man Lietuva visų pirma yra kalba. Lietuva yra mano kūrybos erdvė, kurią visur su savimi nešiojuosi. Neseniai žurnaliste manęs paklausė, kodėl rašau Lietuvai, o ne Australijai, ir kodėl nerašau angliškai, ar dėl didesnės konkurencijos baimės. Klausimas mane net nustebino: knygas rašau lietuviškai, nes jokia kita kalba, nė anglų, nėra taip persmelkusi mane, kita kalba man rašyti nebūtų taip natūralu, kaip kvėpuoti. Kita kalba rašyti galiu, bet tai yra didžiulė pastanga ir nuolatinis netikrumas,

abejojimas savimi. Rašymas lietuviškai – mano tapatybės dalis. O pačią tapatybę regiu kaip lakia, kintančią, kaskart vis perkuriamą ir apibrėžiamą iš naujo. Neįvardinu savęs kaip emigrantės, išėivės ar panašiai – šios sąvokos virsta etiketėmis, kuriomis dirbtinai supriešinama. Tiesiog esu rašytoja, šiuo metu gyvenanti ne Lietuvoje. Savo rašymu siekiu priklausyti lietuvių bendruomenei, kad ir kur ji būtų išsibarsčiusi, kalbėti, būti išgirsta.

L. A. Kaip vertėjos darbą pavyksta derinti su kūryba?

A. C. Gera knyga – puikus būdas mokytis, kaip rašyti, juolab kad vertėjas tekstą ir jo subtilybės mato iš labai arti. Esu vertusi knygų, iš kurių radau daug ko pasimokyti – ir drąsos eksperimentuoti, lauzyti kalbos ir siužeto rėmus, ir drąsos kalbėti apie sudėtingus dalykus. Versti gerai ir tada, kai nerašau jokios knygos – vertimas tampa tarsiu pasiruošimu, treniruote. Bet verčiu ir tam, kad nepamirščiau kalbos. Kadangi daugiausia bendrauju ne lietuviškai, versdama išlaikau kalbą gyvą, turiu ieškoti įdomesnio atitikmens, taiklesnio žodžio, kitaip tariant, treniruoti kalbos raumenis. Būtent redagavimo dalis yra mano mėgstamiausia, nes primena kūrybos procesą – daug laiko skiriu teksto dailinimui, noriu, kad kiekvienas žodis atsiderėtų savo vietoje, kad tekstas suskambėtų tarsiu muzika.

Dėkoju už pokalbį!

Kalbėjosi Laimutė Adomavičienė

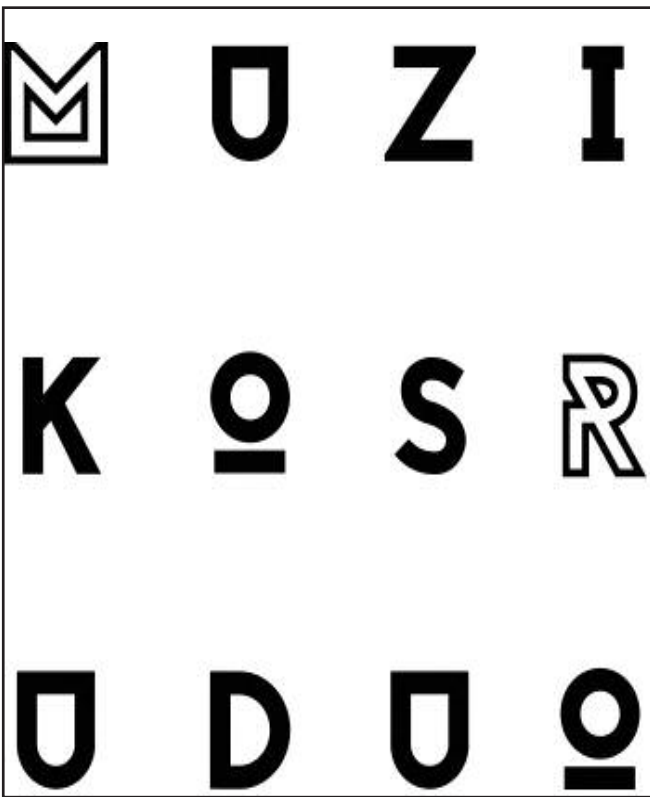
Muzikos apžvalga

Atkelta iš 3 psl.

„Operos artistas Vaclovas Daunoras“ pasirodymas bei sutiktuvių iškilimė Lietuvos nacionaliniame operos ir baletų teatre, dalyvaujant pačiam herojui, greičiausiai nėra naujiena. Tad pakalbėkime apie ryškiausias monografijos savybes.

Tikriausiai yra besitikinčių, kad knyga apie operos grandą turėtų būti kaip stalo pločio albumas su didžiulėmis vaidmenų nuotraukomis ir kupinas sveikinimų telegramų. Tačiau šis veikalas paperka būtent tuo, kad yra nepretenzingas. Žinoma, jis pratur-

tintas daugybe teatro, koncertų, repeticijų nuotraukų, papuoštas net dainininko tapybos darbų fotokopijomis. Bet formatas gal kiek primintų lyrinį dienoraštį, kurio toną suderino muzikologė Jūratė Katinaitė. Pagrindinę knygos dalį apima kolegų, operos teatro specialistų, giminaičių atsiminimai. Šie tekstai bei sudarytojos išanga ir pateikiami dainininko biografijos metmenys jaudina šiluma, paprastumu, skaudžiu atvirumu. Pribloškiantis pianisto Roberto Bekonio (Vaclovo Daunoro ilgamečio scenos partnerio) pasakojimas, liudijantis judviejų materialų skurdą ir kruvinas pastangas iš jo vaduotis sovietijoje ir netikėtas garbingas galimybes JAV, progas, nulemtas tik paties dainininko talento. Per menininko sielą, o ne iš statistinių dokumentų pamatome socialistinį realizmą. Konkrečiais faktais paneigiama menininkų – nerūpestingai suokiančių paukštelių – gyvenimo pasaka. □

Renginio „Muzikos ruduo“ logotipas

Dorei pakeitus kurėnus

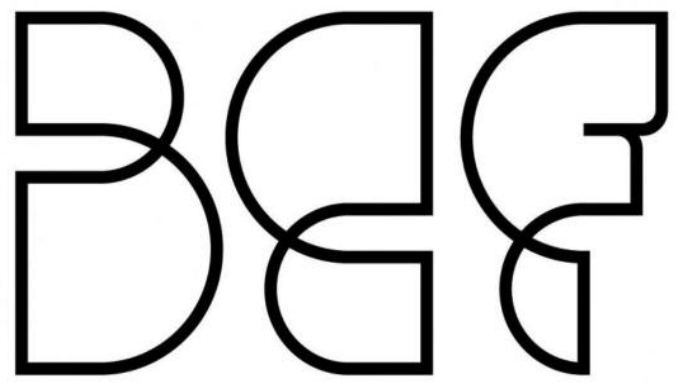
Eduardo Jonušo namai Nidoje

Atkelta iš 6 psl.

Labai norėtusi Neringos savivaldybę vien girti, išvengti formulės „viena vertus, kita vertus“... Bet štai manajame Nidos vaizdinyje – romantiškame, į senųjų atviruką panėšiniame – lyg krislas vis išryškėja: senosiose, etnografinėmis vadinamose kapinėje prie raudonplys Evangelikų liuteronų bažnytelės, kur pasišventėlio Jonušo krikštai atkurti, kur dailininkų koloniją globojusio Blode's kapą ženklina medžio kolona – nelyg monstras įsiterpęs gremėzdiškas granito pa-

minklas ilgamečiui merui, juk gerą šlovę pelniusiam Stasiui Mikeliui... O štai dar tame „Dorės“ pristatyme baugiai atsišaukė istorikės I. Lukšaitės retransliuotas dabartinio mero pasiguodimas: nesą kur apgyvendinti jaunų žmonių, trūksta butų, o daugiabučius statyti neva draudžiama... Nežinau, kokios kliūtys trukdo jaunimui apsigyventi Neringoje – bent jau Nidoje pro daugiabučius, nors ir – laimei – ne monstriškus, vasarojant dažnai tenka praeiti... Tiesiog baugus įtarimas, jog gera istorikės širdis atsišaukė į neringiškės valdžios purkštavimą dėl

Kultūros kronika

BALTIC CULTURE FUND

2018 m. liepos 8 d. įsteigto Baltijos kultūros fondo tikslas – skatinti Baltijos šalių kultūrinį bendradarbiavimą ir stiprinti Estijos, Latvijos ir Lietuvos kultūros tarptautiškumą per bendrus kultūros projektus ir renginius. Lėšos projektams bus skiriamos kasmet. Baltijos kultūros fondas finansuos profesionalius architektūros, vaizduojamųjų menų, dizaino, literatūros, garso ir scenos menų, bibliotekų, muziejų, archyvų bei tarpdisciplininius projektus. Rotaciniu principu Baltijos kultūros fondą administruoja nacionaliniai kultūros fondai, keisdami kas trejus metus; Estijos kultūros fondas yra pirmasis, koordinuojantis Fondo veiklą. Kiekviena Baltijos šalis kasmet Fondui skirs 100 000 eurų. Fondas taip pat priima ir kitas aukojamas lėšas.

Pietvakarių Anglijoje, Bortmute, įsikūręs šokio centras „Pavilion Dance South West“ siūlo vystomąją rezidenciją šokėjams ir šokio kompanijoms iš Lietuvos. PDSW rezidencijoje „Discovery Artist“ šiuo metu kuria du lietuvių menininkai: Denisas Kolomyckis (dirba su šokiais ir filmais) ir Vilma Pitrinaitė (dirba su socialiniais pagrindais remtais šokių aktais). Denisas Kolomyckis Bortmute pradėjo vystyti savo naująjį meninį projektą – „1001 šokio istorija“. Šio darbą inspiravo legendinio filmų kūrėjo Jono Meko kūryba ir jo projektas „365 dienos“.

įvairių – o statybos sferoje ypač – suvaržymų, kurie verslui bei atrakcijoms gal ir kenkia... Yra tekę ir paprastų nidiškių dūsavimų išgirst – poilsiautojams per mažai čia įdomybių, jau tie draudimai, štai Palangoje... (Nuskambėję Kultūros ministerijos ketinimai paveldo reikalus atiduot į savivaldybių rankas būtų tikras išganymas nidiškiams – gal pavytų ir pralenktų atrakcionais Palangą?)

O gražių iniciatyvų, kultūrininkų iškeltų ir savivaldybės palaikomų, išties vis naujų girdisi. Štai ir almanacho pristatymo vakare Ravaitytė-Meyer pasidžiaugė: nutarta Neringoje puoselėti tradicinius želdynus-gėlynus, atsisakant visokių svetimkūniškų

augalų (štai pamėgtosios tujos man visad rėžia akį)...

Neringoje gimusių ar ten įsikūrusių menininkų – visas būrys. Kiekviename almanache publikuojama ir grožinės kūrybos, ir dailės pavyzdžių. Štai „Dorė“ pristato juvelyrą Andrių Lukauską (gimusį Nidoje), dailininkus E. Jonušą, Albertą Krajinską, Jūratę Bučmytę, poetes Daivą Molytę-Lukauskienę, Oną Davidavičiūtę-Pučėnią, Neringą Abrutytę (Nidoje gimusią, dabar užsieny gyvenančią) ir daugelį kitų.

Leidinius itin praturtina vaizdinė medžiaga – šiandienos ir istorinės (ypatinga vertybė!) nuotraukos, dailininkų darbų reprodukcijos ir pan. □